

Пій XII і Українська Греко-Католицька Церква

ІГОР СЯБРО

30 ЛИСТОПАДА 2025

«Пій XII [...] залишив по собі дорогий, милий і незабутній спомин серед українців. Він був перший, що підніс голос перед світом в обороні переслідуваної української Церкви й українського народу, [...] апелював до державних мужів вільного світу, щоб відчинили гостинні двері своїх держав для бездомних скитальців. І саме з цього гостинного притулку скористали українці, переселяючись на американську землю». Так про папу Пія XII згадував греко-католицький єпископ Стемфорда Амвросій Сенишин. Та перш ніж розглянути, як саме папа допомагав «скитальцям», варто згадати його біографію.

Пій XII

Священник і дипломат

Його світське ім'я — Еудженіо Марія Джузеппе Джованні Пачеллі. Народився він 12 березня 1876 року в Римі, в родині адвоката Філіппо Пачеллі. Його дід, Маркантоніо Пачеллі, був посадовцем у Папській області й одним із засновників періодичного видання «L'osservatore Romano». Майбутній папа відчув покликання до священства ще в дитинстві, коли служив міністрантом під час Євхаристії. Батьки були проти такого вибору: новоутворене Італійське королівство знищило Папську область, відносини між державами були напружені, а життя священників додатково ускладнювали антицерковні настрої та розквіт атеїзму. Попри все це, 23-літній Еудженіо Пачеллі таки став священником 2 квітня 1899 року.

Того самого року він отримав докторат із філософії та теології, а згодом кардинал Серафіно Ваннутеллі запросив його до Державного секретаріату. Три роки Пачеллі навчався, а 1905-го став міністрантом — до його обов'язків належало стежити за розвитком подій у Церкві в певній

державі, опрацьовувати отримані звіти, інформувати про найважливіші справи зверхників і готувати проєкти рішень.

У 1909 році Пачеллі став професором канонічного права, викладав також церковну дипломатію і міжнародне право. 1912-го був призначений секретарем кодифікаційної комісії, яка мала видати кодекс канонічного права; 1914-го — секретарем Державного секретаріату.

Під час Першої світової Пачеллі очолював Підсекретаріат надзвичайних справ і Комісію допомоги жертвам війни. У квітні 1917 року він став архієпископом Сарді, а вже в травні папа Бенедикт XV назначив його апостольським нунцієм у Мюнхені (Королівство Баварія).

Одразу після призначення архієпископ прибув до Берліна, домагаючись аудієнції з кайзером Вільгельмом II. Зустріч відбулася 29 червня 1917 року в Бад-Кройцнасі, де Пачеллі передав кайзерові лист Бенедикта XV із закликом до миру. На цей кайзер відповів, що Італія та Австрія вже розпочали мирні перемовини, і попросив папу молитися за їхній успіх. Уже 24 липня нунцій знову вирушив до Берліна на розмову з канцлером Георгом Міхаелісом. Він запропонував йому мирні умови в шести пунктах: свобода морів; обмеження озброєнь; створення міжнародного арбітражного суду, покликаного запобігти наступним війнам; повернення Німеччині її колоній; самостійність Бельгії; мирний розгляд суперечок щодо кордонів.

Розмови тривали до 26 липня, і Пачеллі повернувся до Мюнхена сповнений надії. Але конференція Антанти, скликана 7 серпня 1917 року, так і не дочекалася відповіді від Німеччини. 14 серпня Бенедикт XV звернувся до обох сторін із закликом, у якому запропонував умови для укладення миру. На нього відгукнулися слабо. 30 серпня Пачеллі ще раз надіслав кайзерові лист щодо миру, на який 24 вересня отримав відмову. Як свідчив німецький католицький діяч Матіас Ерцбергер, який увійшов до кабінету під час читання відповіді німецького уряду, нунцій заплакав, кажучи: «Миру не було досягнуто».

Після Першої світової війни Пачеллі продовжив дипломатичне служіння в Німеччині. У Веймарській республіці він працював над створенням нунціатури в Берліні й був нунцієм і Баварії, і Пруссії, склавши два конкордати: баварський — 1925 року, прусський — 1929-го.

На чолі Ватикану

16 грудня 1929 року папа Пій XI іменував Еудженіо Пачеллі кардиналом, а 10 лютого 1930 року призначив державним секретарем Суверенної держави Ватикан. Пачеллі одразу уклав

договір з Італійським королівством, що й стабілізувало відносини між Італією та Ватиканом.

1930-ті роки були періодом політичної нестабільності в Європі: становлення нацизму, терор в СРСР, громадянська війна в Іспанії. Кардинал Пачеллі уклав конкордати з Баденом (1932), Австрією (1933) і Німеччиною (1933). Політика Ватикану мала залишатися понадпартійною, як і в часи Першої світової війни. У ролі державного секретаря кардинал був легатом на Міжнародному євхаристійному конгресі (1934–1935), у Лізьє (Франція) на благословенні базиліки святої Терези (1937), легатом на Міжнародному євхаристійному конгресі в Будапешті (1938). У 1936 році він відвідав Сполучені Штати Америки, де отримав чотири почесні ступені від університетів; побував також у Великій Британії, Іспанії, Аргентині, Австрії, Уругваї, Парагваї, Бразилії та Швейцарії.

2 березня 1939 року, на конклаві після смерті папи Пія XI, 61 кардинал проголосував за Еудженіо Пачеллі, який узяв ім'я Пій XII.

Наступні місяці виявилися напруженими — наближалася війна. Пій XII звертався із закликами до миру й організовував мирні конференції, однак даремно. Навіть коли восени 1939-го Ватикан опинився в оточенні фашистських військ, понтифік не припиняв мирних ініціатив, зокрема, листувався з президентом США Франкліном Рузвельтом. Під час війни він організував програми порятунку від нацистського режиму: за даними вчених, у її межах урятувалося 860 тисяч євреїв (за деякими оцінками, ця кількість може сягати 1,5 мільйона осіб). Підрахунки тривають досі, адже архівні документи понтифікату були відкриті 2 березня 2020 року.

Після Другої світової війни Пій XII зосередив увагу на Китаї, створюючи там нові архідієцезії та дієцезії. Однак у Європі в нього залишився ще один ворог — комунізм. Пій XII став першим понтифіком, який офіційно виступив проти Радянського Союзу, видавши 1949 року Декрет проти комунізму.

Підтримати українців

Важливою постаттю в організації ватиканської допомоги українцям був єпископ Української Греко-Католицької Церкви Іван Бучко, що протягом десяти років служив правою рукою митрополита Андрея Шептицького. У 1920-х роках єпископ опублікував низку рецензій у львівському часописі «Богословія», навколо якого гуртувалися такі відомі науковці, як Володимир Фіголь, Ярослав Пастернак, Микола Чубатий.

1939 року він вирушив із візитом до Південної Америки й не зміг повернутися до Львова у зв'язку з початком війни. Наступного року його призначили єпископом-помічником Філадельфійського екзарха та греко-католицьким представником у Нью-Йорку. У 1942 році Іван Бучко прибув до Риму, де опікувався українськими справами при Ватикані.

Одразу після війни чимало українців покинуло батьківщину, побоюючись більшовицької окупації. Окрім того, держави-союзники (СРСР, США, Англія і Франція) уклали договір про «репатріацію», оскільки багато народів опинилися під контролем тієї іншої зони окупації на території Німеччини. Радянська влада намагалася повернути українських емігрантів до СРСР, виправдовуючи це тим, що вони нібито були колаборантами і радянськими громадянами. Повернення найчастіше означало смерть або заслання до Сибіру.

На захист українських мігрантів стали Іван Бучко й Пій XII. На спільній авдієнції українців у Ватикані в липні 1945 року папа сказав: «Співчуваємо вам, мої українці, глибоко тримаємо вас у серці та щодня молимося, щоб Господь Бог мав вас і цілий ваш благородний і стражденний народ у своїй опіці».

Ще 1945 року єпископ заснував у Римі Український допомогивий комітет зі штабом у папські семінарії Святого Йосафата. Семінарія також стала редакцією греко-католицького видавництва й осередком, із якого владика фактично керував Церквою понад 20 років. У 1946 року Іван Бучко став апостольським візитатором українців-католиків у Західній Європі. Він допоміг урятувати вояків Першої української дивізії Української національної армії від примусової репатріації до СРСР. А Допомогивий комітет (у якому працювали отець Іван Прашко, Юрій Милянник, Михайло Ваврик, П. Поліщук) зумів налагодити постачання матеріальної допомоги (одяг, харчі і гроші), яку отримували переважно з фондів Ватикану та приватних пожертв.

У таборі поблизу Ріміні (Італія) перебували десять тисяч українців, якими загрожувала репатріація до СРСР. Коли представники Наркомату внутрішніх справ СРСР зажадали від союзників негайно видати цих людей, Іван Бучко серед ночі екстрено виїхав до Пія XII. Результатом зустрічі стало посилення вимог Святого Престолу до британської влади щодо захисту «дивізійників» — громадян Польщі — від депортації до Радянського Союзу. Пізніше військові, переважно молоді хлопці, змогли вступити до університетів і навіть отримували стипендії під час навчання.

Український архієпископ дбав про розвиток національної освіти та науки в емігрантському середовищі. Він сприяв виділенню значних субвенцій на відновлення діяльності Наукового Товариства імені Шевченка й відкриття його осередку в Сарселі (Франція). У 1949 році Івана

Бучка обрали почесним членом НТШ. Саме в Сарселі розпочалося впорядкування та редагування «Енциклопедії українознавства». Владика також заснував гімназію в Риміні, відкрив малу семінарію в Лурді (Франція), яку згодом переніс до Риму й надав їй статус Папської малої семінарії. В Іспанії Іван Бучко організував сорок щорічних стипендій для українських студентів, що навчалися в місцевих університетах.

Доброчинну місію за дорученням владика проводило товариство «Карітас», яке він відкрив у Мюнхені. Організація надавала допомогу сиротам, вдовам, хворим і нужденним. Єпископ, який знаходив найбільшу підтримку в особі Пія XII, заснував часописи «Християнський голос» у Мюнхені, «Голос Христа Чоловіколюбця» у Бельгії і «Наша Церква» у Лондоні. Про матеріальну допомогу папи владика говорив: «Навіть від українського міністра скарбу були б напевно не перейшли ті мільйони на наші потреби, які перейшли з ватиканського скарбу через мої руки».

Слова подяки українців, які у вересні 1950 року прибули до Рима й отримали окреме благословення понтифіка, можна знайти на сторінках «Вісника Української Греко-Католицької Церкви у Західній Європі»: «У просторій залі прийняли осідку найвищої духовної влади для цілої Східньої Церкви, якій підлягає й наша українська страждаюча Церква, зібралася, під проводом свого невтомного владика, громадка дітей поневоленої України з національним прапором, щоб устами єдиного на волі єпископа, на закінчення своєї прощі, ще раз передати Святішому Отцеві щире подяку за ласкаву моральну й матеріальну поміч та опіку, що їх дістали українські скитальники від Його Святости Папи Пія XII саме через Священну Конгрегацію для Східньої Церкви».

По всьому світу

Пій XII також створював єпископства для УГКЦ за межами України.

Канада

19 січня 1948 року Понтифік розділив Апостольський екзархат у Канаді на три частини: Центральну, Східну й Західну. Уже 27 травня того ж року у Свято-Михайлівському соборі в Торонто були хіротонізовані два нові єпископи — Ісидор Борецький і Андрій Роборецький. У 1950 році екзархат налічував 56 000 вірних, якими опікувалися 63 священники.

10 березня 1951 року від Апостольського екзархату Східної Церкви відділили Апостольський екзархат Торонто. З листопада 1956 року Апостольський екзархат Торонто і Східної Канади був піднесений до рівня єпархії.

З листопада 1956 року Пій XII створив митрополію з осідком у Вінніпегу — Вінніпезьку архієпархію. Інtronізація архієпископа Максима Германюка відбулася 12 лютого 1957 року в храмі святих Володимира та Ольги. Також 3 листопада 1956 року була заснована Саскатунська єпархія, першим єпископом якої став Андрій Роборецький. А 3 листопада 1957 року було засновано Едмонтонську єпархію.

Велика Британія

У 1957 році понтифік видав апостольську конституцію «De Britannia», у якій проголосив створення Апостольського екзархату для українців на території Великої Британії. Він зазначив, що причина такого рішення — прибуття «візантійських католиків з рідної Галичини та Карпатії» до Англії. Пій XII підкреслив, що екзархат має служити тому, «щоб цим християнам була надана підтримка з більшою гідністю, і щоб іншим був поданий приклад і своєрідне запрошення приєднатися до Католицької Церкви». Першим апостольським екзархом став Вестмінстерський архієпископ Вільям Годфрі.

США

20 липня 1956 року на підставі звіту префекта Конгрегації для Східних Церков і рішення Апостольського Престолу було створено Стемфордський апостольський екзархат для українців. Інtronізація першого екзарха Амвросія Семшина відбулася 15 грудня 1956 року.

10 липня 1958 року Апостольський екзархат США був піднесений до рівня єпархії — Філадельфійської. Її першим архієпископом став Костянтин Богачевський, за чиеї ініціативи війни виник спеціальний Комітет для допомоги емігрантам. Єпископ домігся квоти на переселення до США на постійне місце проживання 40 000 бездомних українців.

Австралія

10 травня 1958 року Пій XII заснував Апостольський екзархат для українців візантійського обряду в Австралії, Новій Зеландії та Океанії. Першим апостольським екзархом став Іван Прашко, який у 1944–1950 роках працював у Допомоговому комітеті в Італії, відвідував полонених вояків дивізії «Галичина» у таборі в Ріміні й українців у таборах для вояків армії генерала Андерса.

ІГОР СЯБРО

30 ЛИСТОПАДА 2025

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in **/home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php** on line **284**